

"יראת ה' "

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת חיי שרה

מהות יראת ה' - הכרה שהאדם עלול □ יראת ה' - הבסיס שעליו נשען הכול □
היראה מחברת למקור □ ירא שמים - דבריו נשמעים □ יראת ה' מביאה להנהגה
□ תורה בלי יראת שמים □ הקושי של שמעון העמסוני □ לחיות יראת ה' □
השגחת ה' ובחירת האדם – בין הרצון למעשה □ יראת הרוממות מחזקת את
האדם □ היחס בין תורה ליראה □ התחזקות בתורה ובתפילה למען המלחמה

מהות יראת ה'

בשיחות הקודמות עסקנו במידותיו של אברהם אבינו שהוא איש האמונה
”והאמין בה’ ויחשבה לו צדקה” (לך לך תשפ”ד), וכן במידת האהבה של אברהם
אבינו שנקרא ’אברהם אוהבי’ (וירא תשפ”ד). וכעת בפרשה שלנו, הפרשה של
יצחק, נתבונן במידתו של יצחק אבינו, מידת היראה.

זה בעניינה של המידה הזאת, והזמנתי את המהר”ל לתת את השיעור הפעם...

המהר”ל מלמד אותנו התבוננות עמוקה מאוד. בדרך כלל ההסברה על יראת
שמיים ויראת חטא, כפי שאנו מכירים מהמסילת ישרים, היא שיש יראה נמוכה,
יראת העונש, ויש יראה יותר גבוהה יראת הרוממות. יראת הרוממות היא להכיר
את הגדלות האלוקית, וככל מה שאדם יותר מתבונן בגדולה האלוקית ובהשגחה

האלוקית כך הוא מגיע ליראת ה'. ועל ידי שתי המדרגות של היראה, האדם מגיע לקיום רצון ה'. ביראת העונש הוא מקיים את רצון ה' מפני שהוא מפחד לקבל עונש ומפני שהוא רוצה לקבל שכר. ובמדרגה היותר גבוהה של יראת הרוממות הוא מקיים את רצון ה' מצד שלא מתאים לעשות משהו שלא כרצונו של הקב"ה. מצד הכבוד ולא מצד העונש. היראה מביאה את האדם לזהירות מלאה בהתנהגותו גם בקום ועשה וגם בשב ואל תעשה.

מה מוסיף לנו המהר"ל, המסילת ישרים מדבר איך להגיע למצב כזה שאדם מתנהג נכון. המטרה היא ההתנהגות, על ידי שהוא מכיר את הגדולה האלוקית, הוא מתנהג נכון. המהר"ל מלמד אותנו יסוד גדול, מהי המהות של יראת ה'.

המציאות היא שהעולם נברא על ידי ריבונו של עולם, והעולם הוא עלול מהעילה, הוא יוצא מהמקור, ולא רק שהעולם נברא על ידי הקב"ה אלא כל הזמן קיומו של העולם תלוי בריבונו של עולם. "וְאֵתָהּ מְחִיָּה אֶת כָּלָם" (נחמיה ט, ו). הבריאה היא עלול, האדם הוא עלול. המהר"ל חוזר הרבה פעמים על הביטוי הזה, וצריך להבין אותו. כל הזמן קיומו של האדם תלוי בריבונו של עולם. זאת המציאות, והכרת המציאות הזאת, זו היראה. כשאדם יודע ומרגיש שהוא עלול, ומוציא את העובדה הזאת מן הכוח אל הפועל, וחי את העובדה הזאת שהכול נמשך מבורא עולם וכל קיומו נמשך מבורא עולם - זו יראת ה'.

ראשית חכמה יראת ה'

ריבונו של עולם הוא המקור של הכול, של כל מה שיש, והדבר הראשון שנברא בעולם זו החכמה. חז"ל אומרים בראשית ברא אלוקים בחכמתא, זאת אומרת, הקב"ה ברא את העולם בחכמה, ברא את הרעיון. ומאיפה מופיע הדבר הראשון - מריבונו של עולם, והוא גם תלוי במקור האלוקי. היראה היא הראשית של החכמה. כלומר כל המציאות היא בעצם יראה מהקב"ה, היא תלויה בקב"ה, אין לה מציאות בפני עצמה. והחכמה היא ההתחלה של המציאות, יראת ה' היא המבטאה את התלות של העולם בקב"ה - ראשית חכמה יראת ה'. כשאדם מכיר

בעובדה הזאת ומוציא את הידיעה הזאת מן הכוח אל הפועל, הוא מופיע את המציאות הזאת.

יראת ה' – הבסיס שעליו נשען הכול

המהר"ל ממשיך ומבאר כמה מאמרי חז"ל על פי היסוד הזה.

הגמרא במסכת ברכות (לג:) אומרת:

"אמר רבי חנינא הכל בידי שמיים חוץ מיראת שמיים שנאמר 'וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מֶה ה' שֶׁאֵל מַעֲמֹךְ כִּי אִם לִיְרָאָה אֶת ה'", ושואלת הגמרא, אטו יראה מילתא זוטרתא היא? וכי כל כך קל לירא את ה'? הרי אנחנו יודעים שיראה זה דבר גדול, "ואמר ר' חנינא משום רבי שמעון בן יוחאי אין להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת ה' שנאמר 'יִרְאָת ה' הִיא אוֹצֵרוֹ" (ישעיהו לג, ו). ואיך משה רבנו מתייחס ליראה כאילו זה דבר קל? עונה הגמרא: "אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו, דומה עליו ככלי קטן. קטן ואין לו, דומה עליו ככלי גדול". משה רבינו אומר לישראל את הפסוק 'מה ה' אלוקיך שואל מעמך' ולגביו יראה היא מילתא זוטרתא, לגביו זה פשוט, בגדלות שלו, בהכרת ה' שלו, הוא ירא, והוא חושב שכולם כמוהו, לכן הוא אומר להם ועתה ישראל וגו' אבל אנחנו יודעים שזה לא קל. אומרת הגמרא משל לאדם שיש לו כלי וכו', כשמבקשים כלי גדול ויש, אין בעיה להשאיל אותו. אבל אם מבקשים ממנו כלי קטן ואין לו, זה כאילו חסר דבר גדול.

נעמיק בדברים הללו ונבין את הרעיון של הגמרא. יש כאן הבנה עמוקה מאוד, מה זה יראת ה'. המהר"ל ביאר שיראת ה' זו הכרה בעובדה המציאותית שאנחנו שייכים לריבונו של עולם, לא רק כמו ההבנה של יראת הרוממות שה' הוא גדול ולכן האדם לא עושה דברים שלא כרצונו, אלא יותר מזה הוא המקור ואתה תלוי בו, וכל המציאות שלך נמשכת ממנו כל הזמן. ההכרה הזאת, כשאדם מכיר בה, בעצם אין לה משמעות, ובלעדיה הכול חסר.

המהר"ל מביא דוגמה, שאם לאדם אין לחם, זו צרה גדולה מאוד, הוא לא יכול לחיות בלי האוכל הבסיסי הזה. אבל אם יש לו רק לחם, מה כבר יש לו, הוא צריך עוד דברים בעולם, "לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם" (דברים ח, ג) זה המינימום שבמינימום. אם אין לאדם מים, בלי מים אי אפשר להסתדר, אבל אדם שיש לו מים, מה כבר יש לו. אוויר, בלי אוויר אי אפשר להסתדר, אי אפשר לחיות, וכשיש לאדם אוויר, מה כבר יש לו. בלעדי הצרכים הבסיסיים האלה, האדם לא יכול להסתדר, כשהם חסרים, הכול חסר, וכשיש לו אותם, זה מובן מאליו. כך יראת ה' היא בבחינה כזאת שאם אין אותה, הכול חסר, היסוד חסר. אדם לא מכיר את המקום שלו. הוא לא יודע שהוא עלול של הקב"ה, וכל מה שיש לו נובע מאתו יתברך. אם אדם לא מכיר בזה, חסר לו הכול. אם אין התבטלות לקב"ה, המציאות לא קיימת, ולאחר שהאדם מכיר בכך שהוא עלול, נסתלק החיסרון, אבל עדיין אין מעלה, צריך למלא את ההכרה הזאת בתוכן.

יראת ה' מחברת אל המקור

נתבונן בעוד מאמר חז"ל, הגמרא במסכת שבת אומרת:

"אמר רב יהודה לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו שנאמר: "וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שְׂרָאוֹ מִלְּפָנָיו" (קהלת ג, יד). הגמרא מספרת רבי סימא ורבי אלעזר הוו יתבי ישבו ועבר לפניהם חלף ואזל רבי יעקב בר אחא, אמר אחד לחברו נקום מלפניו שהוא דחיל חטאים הוא ירא חטא, אמר השני נקום מלפניו שהוא גברא בר אוריין, תלמיד חכם. אחד הדגיש שהוא ירא חטא, השני הדגיש שהוא תלמיד חכם, מה יותר חשוב, אמר לו אמרתי לך גברא שהוא דחיל חטאין ואת אמרת בר אורין, אני אומר לך שהוא ירא חטא ואתה בא ואומר לי שהוא בר אוריין שהוא תלמיד חכם, זאת אומרת דחיל חטאים זה הרבה יותר מאשר תלמיד חכם. אומרת הגמרא לא ידענו מי אמר את זה, והגמרא מגיעה לידי מסקנה שר' אלעזר הוא אמר שהוא ירא חטא, לפי שאמר ר' יוחנן בשם ר' אלעזר אין לקב"ה בעולמו אלא יראת שמיים בלבד שנאמר "ועתה ישראל מה ה' אלוךך

שואל מעמך כי אם ליראה" וכתוב: "הן יראת ה' היא חכמה" (איוב כח, כח) היא לבדה חכמה כלומר הקב"ה עשה שיראו מלפניו.

צריך להבין, הרי הקב"ה לא צריך שיראו מלפניו, הוא לא צריך בכלל דבר בבריאה, הוא שלם בתכלית השלמות. מה פירוש שהוא עשה שיראו מלפניו, הקב"ה הוא טוב שלם והוא ברא את הבריאה כדי להיטיב. וההטבה יכולה להיות רק על ידי שהבריאה תהיה מחוברת אליו ואז היא יכולה לקבל את השפע של הטוב. אם הבריאה לא תהיה מחוברת אליו, היא לא תוכל לקבל את השפע. אז כל מה שברא הקב"ה את הבריאה היא כדי שהיא תהיה עלולה, ונובעת ממנו, ומכירה את הקישור שלה אל המקור, וההכרה הזאת מחברת את הבריאה אל המקור, וכיון שהבריאה בטלה ומחוברת אל המקור, היא מקבלת את השפע. "והאלהים עשה שִׁירָאוּ מִלִּפְנֵיו", זה היסוד של כל הקיום של הבריאה, לדעת שהבריאה כולה היא בריאה של ריבונו של עולם, וכל הזמן היא נמשכת מהמקור האלוקי.

הבריאה לא נבראה ומעכשיו היא עומדת בפני עצמה, קיומה מתחדש כל הזמן מהקב"ה, וכשהבריאה מכירה את זה, חיה את זה, היא מקבלת את השפע מהמקור העליון, המקור האלוקי. המהר"ל מלמד אותנו תפיסה בסיסית, שזאת המציאות שהבריאה היא עלולה מהקב"ה. וההכרה והגילוי שלה שהיא מבינה ומפנימה שהיא עלולה מהמקור האלוקי, זה היסוד של הכול, ומזה נובע כל מה שיש בבריאה. ולכן אמר שלמה "יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה" (משלי י, כז) כלומר כשיש יראת ה', יש חיבור אל המקור, ואז נמשכים חיים. ומי שמנותק, שנות רשעים תקצורנה. ועוד אמר שלמה: "בִּירְאָת ה' מְבִטֵּחַ עַז וְלִבָּנוּ יִהְיֶה מַחְסֶה" (משלי יד, כו) כלומר כשיש יראת ה' ובטלים ומחוברים ודבקים במקור העליון, והאדם שייך לריבונו של עולם - אז כמובן יש לו ביטחון.

מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים

ובמסכת ברכות (ו:): אמר רבי חלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמיים דבריו נשמעים שנאמר "סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור

כִּי זֶה כָּל הָעוֹלָם" (קהלת יב, יג) מאי כי זה כל האדם, אמר רבי אלעזר אמר הקדוש ברוך הוא כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה.

זאת אומרת, המציאות של העולם מתקיימת מההכרה שהעולם הוא של רבש"ע, וכשהעולם מכיר בזה, הוא קשור למקור שלו, וממילא כמובן הוא מקבל את השפע. כך גם האדם שיש בו יראת שמים, הוא בטל כלפי הגדולה האלוקית ומחובר אליה, ואז הגדולה האלוקית מופיעה עליו, ויראים ממנו. אפשר גם להסביר מידה כנגד מידה כפשוטו, כיוון שהוא ירא, אז גם יראים ממנו. הוא ירא ובטל כלפי ה', וחפץ תמיד רק לעשות רצון ה', אז ממילא גם ככה מתנהגים כלפיו. צריך להבין שהמילה בטל, אין הכוונה לחולשה כאילו הוא לא מציאות, אלא הכוונה שהוא בטל במובן הזה שמופיע בו אור ה' והגדולה האלוקית. בן אדם שהוא מקטין עצמו כלפי הגדולה האלוקית, הוא נעשה בלוע כולו בהופעה אלוקית, כשהוא לעצמו מה הוא, אבל כל מציאותו זו הופעה אלוקית. הוא עלול של ריבונו של עולם. וכשהוא חי בהכרה הזאת, זה עוצמתי. ריבונו של עולם מופיע על ידו, וממילא כמובן יראים גם ממנו.

יראת שמים מביאה להנהגה

המדרש אומר: "יֵרָא אֶת ה' בְּנֵי וְמִלֶּךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרְבּ" (משלי כד, כא) מהו ומלך - כל מי שירא מהקב"ה סופו להעשות מלך, ממי אתה למד מאברהם אבינו שנאמר "עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֶתָּה" (בראשית כב, יב) ובסוף הוא נעשה מלך. אמר רבי ברכיה הכהן בשם רבי חלבו כתיב "אֶל עֶמֶק שְׁוֵה הוּא עֶמֶק הַמֶּלֶךְ" (בראשית יד, טז). עמק שהשווה הכול ונטלו עצים וקצצו ארזים ועשו כסא והושיבוהו למלך עליהם. כלומר בחרו את אברהם אבינו להיות מלך עליהם. באיזה זכות הוא נבחר להיות מלך - בגלל שהוא היה ירא אלוקים.

ממשיך המדרש: וכן יוסף אמר "אֶת הָאֱלֹהִים אָנִי יֵרָא" (בראשית מב, יח) ונעשה מלך. וכן משה "כִּי יֵרָא מֵהֵבִיט אֶל הָאֱלֹקִים" ונעשה מלך. כלומר כל מי שירא

מקבל איזו בחינה של מלך. ולפי גודל היראה, גודל המלכות שיש לו, היראה מביאה לידי המלכות.

במבט הפשוט היה אפשר לחשוב, שמי שירא, הוא מתכנס לתוך עצמו, הוא מתמעט, הוא נהיה קטן, הוא לא נהיה מלך, הוא נהיה ההיפך ממלך. מי שהוא אקטיבי ומתבלט, הוא יכול להיות מלך, ולא מי שמצמצם את עצמו ובטל, איך אדם כזה נהיה מלך. מה שייך יראת ה' למלך?! אבל כשאנחנו מתבוננים עמוק, יראת ה', פירושו של דבר, התבטלות כלפי הגדולה האלוקית. התבטלות פירושו של דבר שריבונו של עולם מופיע כאן. ואם ריבונו של עולם מופיע כאן, והוא גדול והוא מלך העולם, הגדולה הזאת מופיעה באדם והוא נעשה מלך. דווקא מידת היראה שייכת לעניין המלכות. גם בפרשה כתוב: "וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל עֲבָדָיו זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמָּשָׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ" (בראשית כד, ב), לכאורה הוא עבד ולא מושל, הוא בטל כלפי אברהם שהוא המושל, למה כתוב 'מושל', אבל באמת אליעזר היה עבד שהוא גם מושל, כי מי שהוא בטל כלפי המושל הוא בעצמו נהיה מושל. מי שמבטל את עצמו כלפי האדון שלו, הוא נהיה מושל, כי כשלעצמו הוא כלום, הוא מייצג את האדון שלו.

משה רבינו נקרא עבד ה'. זה התואר הכי גבוה של משה רבינו. הוא זוכה להיקרא עבד ה', והוא עבד שהוא מלך. הוא בטל כלפי הגדולה האלוקית כלפי מלכו של עולם, והוא מקבל את המדרגה הזאת של מלך. יוסף גם כן נהיה מושל, הוא בעצם היה עבד, וגם כשיוסף יוצא מהמצב של עבד, הוא לא מפסיק להיות עבד, האדון שלו לא שחרר אותו כביכול, אבל הוא מקבל ממשלה, כי הוא ירא אלוקים. מי שירא אלוקים אלו עוצמות, זה לא שהוא נהיה אפס, נהיה כלום, נהיה מסכן, להפך, הוא מקבל עוצמה. יראה זה כוח, מידת היראה זו מידת הגבורה והיא כולה נובעת מכך שאדם בטל לחלוטין כלפי הגדולה האלוקית. בטל במובן החיובי של הדבר, לא במובן של מסכנות, אלא במובן שהכול ממנו יתברך ואני כשלעצמי מה אני.

תורה בלי יראת שמים – אין לה קיום

בתחילת פרק ב' בנתיב היראה מביא המהר"ל את הגמרא במסכת שבת (לא.) על הפסוק "וְהָיָה אֱמוּנַת עֵתִיד חֹסֶן יְשׁוּעַת חֻכְמַת וְדַעַת יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ" (ישעיהו לג, ו) אמר רבא בשעה שמכניסים את האדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה. השאלות הראשונות ששואלים את האדם כשהוא נכנס לדין, השאלה הראשונה נשאת ונתת באמונה? אין הכוונה האם עסקת במידת האמונה, אלא הכוונה בעניינים של בין אדם לחברו, האם היית אמן? האם נשאת ונתת באמונה? מה שהבטחת במשא ומתן שלך, האם קיימת? ואחר כך שואלים, האם קבעת עיתים לתורה? האם עסקת בפריה ורביה? האם ציפית לישועה? האם פלפלת בחכמה? האם הבנת דבר מתוך דבר? אלה השאלות ששואלים את האדם.

מקודם הגמרא אומרת "וְהָיָה אֱמוּנַת עֵתִיד חֹסֶן יְשׁוּעַת חֻכְמַת וְדַעַת", כנגד שישה סדרי משנה. אמונה זה סדר זרעים, עיתיד זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, על ידי שבונים את המשפחה יש חוסן, וזה המשך הדורות. ישועות זה סדר נזיקין, ישועה מהנזיקין, כל עניינו של סדר נזיקין, זה איך למנוע נזיקין, ומה סדר הפעולות של מניעת נזיקין. וחכמה זה סדר קודשים ודעת זה סדר טהרות, לדעת להבחין בין דבר לדבר. ואף על פי כן הפסוק אומר כאן על ששה סדרי משנה שהכול תלוי ביראת ה', אם יש בו יראת שמים, יש לתורה שלו משמעות, ואם חסר לו יראת שמים חסר לו העיקר.

והגמרא מביאה משל שזה דומה לאדם שאומר לשלוחו העלה לי חיטים לעלייה והעלה לו חיטים, אמר לו העלית קב חומטין? כלומר אדם מעלה את החיטים שלו לאוצר לגג, והחומטין זה בעצם הפסולת של החיטה, אם החיטה תהיה נקייה בלי הקליפות בלי החומטין, היא לא משתמרת, היא מתקלקלת. זאת אומרת, אם יש לאדם יראת שמים הכול קיים, כל התורה שלו תתקיים. הכול תלוי ביראת שמים. אם אין בו יראת שמים אין ערך לדברים האחרים, אין להם קיום. רק כשאדם יודע שהכול בא מהמקור העליון, והוא כולו תלוי במקור העליון, והוא מכיר בעובדה שהוא עלול, הופעת התורה מקבלת את המשמעות שלה. אם לאדם

יש את היסוד הזה שהוא מכיר שהעולם נברא על ידי ריבונו של עולם וכל מה שיש בו ומופיע בו זה אור ה', טוב ה', כל התכונות שלו, כל התורה שיש לו, הכול זו הופעה של העניין האלוקי, אז הוא שייך למקור האלוקי וזה מקיים אותו. אבל אם האדם לא מכיר בכך, ולא שייך למקור שמקיים את המציאות, והוא מתנתק, ולא מכיר בכך שכל הקיום של כל דבר בעולם נובע מהשפע האלוקי שהקב"ה נותן - הוא מנותק. אם האדם מתנתק מהמקור, הוא מתנתק מהכול, ומה שמנותק אין לו קיום.

ההכרה הזאת היא הכרה עמוקה, וכדי להגיע אליה, צריך לשנן אותה הרבה. המהר"ל מלמד אותנו שיראת ה' היא לא רק ידיעת העובדה שריבונו של עולם הוא רם ונשא וגדול, כוחותיו בלתי מוגבלים וכו' ואין ברירה אלא לשמוע למה שהוא אומר ולעשות את רצונו. זו עדיין הכרה חיצונית של ריבונו של עולם. ההסתכלות היותר עמוקה היא שהאדם מתבונן שכל קיומו נמשך מבורא עולם, כל מציאותו נובעת מבורא עולם. כשהעובדה הזאת וההכרה הזאת גלויים לאדם, הוא נהיה שייך לריבונו של עולם, הוא מקבל ממנו ומושפע ממנו, הוא כולו שייך לגדולה האלוקית.

הקושי של שמעון העמסוני

נוסיף עוד מאמר חז"ל (במסכת קידושין נז.). שמתבאר על פי יסוד זה.

"תניא שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלוקיך תירא דרש. אמרו לו תלמידיו, רבי, כל אתין שדרשת מה תהא עליהן? אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי שכר על הפרישה" – שמעון העמסוני היה דורש כל 'את' שבתורה, מצא הסבר לכל 'את'. ראש הממשלה הראשון אמר שהמילה את היא מילה מיותרת, אז הוא לא היה משתמש במילה את, הוא סבר כמו שמעון העמסוני שכל את צריך לרבות משהו, זה לא יכול להיכתב סתם אם זה לא מרבה משהו. בחז"ל יש לנו הרבה לימודים מה באה המלה 'את' ללמד. אבל אין מדרשים על כל האתין. ושמעון העמסוני דרש על כל האתין שבתורה

עד שהגיע ל"את ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" (דברים י, כ), ושם הרגיש שלא שייך לרבות משהו שיהיה יחד עם היראה מה'. אי אפשר לדרוש, לא שייך, אז הוא לא דרש, והיה צריך לפרוש מכל האתין שדרש, כי אם 'את' אחד לא בא לרבות, סימן ש'את' לא בא לרבות. וזה הרס לו את השיטה שלו. עבודת חיים של דרישת כל האתין שבתורה, כתב על זה ביאור, עבודת גמר, היה חסר לו את אחד, והוא היה ישר ואמיתי, והוא ביטל את כל מה שעשה עד עכשיו. עד שבא רבי עקיבא ודרש "את ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" לרבות תלמידי חכמים. זו תעוזה. שמעון העמסוני לא חשב שאפשר לרבות משהו בעולם שיהיה מצורף לקב"ה. האדם עלול והקב"ה עילה, ואין משהו אחר חוץ מהעילה. אבל רבי עקיבא חשב שתלמידי חכמים הם מופיעים את אור ה', ועל כן יש אפשרות לרבות אותם.

לגבי אהבה אין בעיה כזאת, אפשר לאהוב עוד דברים, "וְאַהֲבֶתָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ", וצריך לאהוב גם את עם ישראל, ואת ארץ ישראל, ואת הגר, ואת התורה, כי אהבה זה משהו אחר, זה לא גדר של ביטול. אהבה יכולה להתפשט מאהבת ה' אל אהבת בריותיו של הקב"ה, הופעותיו של הקב"ה, ולכל מה שבקדושה, אבל יראה זה רק כלפי שמיא, ביטול כלפי ריבונו של עולם, לא ביטול כלפי משהו אחר, אין אפשרות לחבר.

יש מושג של יראת המקדש, אבל אין אתה ירא מהבית אלא ממי ששוכן בתוכו, מריבונו של עולם השוכן בבית, היראה מכך שהשכינה של הקב"ה כביכול במקום הזה יותר מבכל מקום אחר. אין כאן צירוף של עוד משהו שנוסף ליראה מה'. אתה ירא מהמקדש כי השכינה שורה שם ובהתאם לכך גם ההתנהגות במקום. המסילת ישרים אומר שכיוון שאדם ירא ה' אז ההתנהגות שלו היא התנהגות של כבוד. כל הדברים של כבוד הם שייכים ליראת ה'. כבוד בבית הכנסת, כבוד לתלמידי חכמים, כבוד לכל דבר שמבטא את היחס לגדולה האלוקית.

לחיות יראת ה'

הבנו את המושג של 'יראת ה' לפי הסבר המהר"ל, אבל לא מספיק להבין את המושג, צריך לחיות את זה, ובשביל לחיות את זה, צריך הרבה התבוננויות לא דווקא בספרים. הספרים מראים לנו כמה חשיבות יש ליראה, אבל צריך ללמוד ולהתבונן ועוד פעם להתבונן עוד ועוד כדי שהאדם ירגיש את עצמו שהוא בטל כלפי הקב"ה, בטל במובן הזה שהוא עלול, לא רק שהגדולה האלוקית היא גדולה ועצומה אלא שהיא המקור שלו והוא עלול. הקב"ה ברא אותו ומזין אותו. הייתי אומר, שהוא כמו רובוט שיש מקור שמפעיל אותו, כך האדם הוא מופעל מהמקור העליון הקב"ה, שנותן לו כל הזמן את כל הכוחות והכלים. וגם נתן לו חופש בחירה שנובע מחופש הבחירה האלוקית.

השגחת ה' ובחירת האדם - בין הרצון לביצוע בפועל

ריבונו של עולם הוא חופשי ברצונו כמובן, והרצון האלוקי מתפשט אל האדם שיש לו חופש בחירה, אבל החופש בחירה הוא דווקא ברצון, אבל הביצוע זה כבר שייך להנהגה האלוקית. כלומר, אדם רוצה לעשות מצווה, רוצה לעשות חסד, רוצה לתת צדקה, לקיים את רצון ה'. אם הוא ראוי, הקב"ה מזמין אותו לו אדם שראוי לקבל את החסד הזה, ולא שיעשה חסד בטעות עם סתם אדם שלא מגיע לו. כלומר אין לאדם שליטה על הפועל. הקב"ה מתאים את הדברים הללו. רצית לעשות מצווה, רצית לעשות פעולת חסד, הקב"ה מסדר שתתן את זה למי שבאמת צריך, שזה יהיה חסד. וכן להפך, כשאדם רוצה לעשות עבירה ולפגוע באדם אחר, האחר הזה צריך להיות מישהו שהפגיעה הזאת מגיעה לו. אחרת מה פתאום שפלוני ירצה להכות או לגנוב ממישהו, וההוא לא מגיע לו שיכו אותו או יגנובו ממנו. הקב"ה מנהל את העולם. אתה לא מנהל את העולם. הדבר היחיד שיש לאדם זה הרצון לעשות טוב או להפך. בזה יש לאדם בחירה. והוא אחראי לתוצאות המעשים שלו כל זמן שהוא קשור אליהם. אדם עשה פעולה והוא מזדהה עם מה שעשה, אז האחריות עליו. אמנם המעשה היה נעשה בלאו הכי כי כך נקבע מלמעלה. ואם האדם חזר בתשובה, והוא התנתק מהמעשה, ואם

התשובה הייתה מאוד גדולה, יש מצב שזה נהפך לטובה. צריך לחיות את ההכרה הזאת שאנחנו עלולים ביחס לעילה, שאנחנו נבראים על ידי הקב"ה ותלויים בו.

יראת הרוממות מחזקת את האדם

מצד אחד אדם יכול להגיד על יראת ה' אז מה אני כלום, מצד שני הוא יכול להגיד אני הופעה אלוקית, הקב"ה מופיע בי כל הזמן, כל כוח שיש לי זה מריבונו של עולם. אני הכלי להופעתו של הקב"ה, זה פלאי פלאים, זה דיבוק בריבונו של עולם במדרגה מאוד גדולה, זה מרומם את האדם. כלומר, היראה יכולה להיות יראה שמפחידה ומקטינה ועושה את האדם קטן מאוד, זו יראה נמוכה, יראה העונש. ויכולה להיות יראה גדולה, שמדבקת את האדם אל המקור שלו, והוא עצמו נעשה כלי להופיע את הגדולה האלוקית.

היחס בין תורה ליראה

חז"ל אומרים במסכת שבת (לא. -לא:) שאם אדם יש בו תורה ואין בו יראת ה' זה כמו מישהו שיש לו מפתחות פנימיים ולא מפתחות חיצוניים, יש לאדם תורה אבל אין לו דרך איך להיכנס אליה מפני שהדלת סגורה, כי היראה פותחת את הקישור אל התורה, ואם אין לו יראה אין לו מפתחות להיכנס, וכאילו התורה כולה היא לא לשימוש. ולעומת זאת הגמרא במסכת יומא (עב:) אומרת ההיפך, מי שיש בו תורה ואין בו יראה, כמי שיש לו דלת שער ואין לו לאן להיכנס, אין לו בית, אין לו חצר, רק יש לו שער לחצר, מה עושים עם שער, שער זה רק אמצעי להיכנס לחצר, אבל אם אין לו יראה, הוא כמי שאין לו בית. זאת אומרת שהתורה היא הגורמת להיכנס ליראה. ובגמרא שבת כתוב שהיראה היא מכניסה את האדם לתורה. סתירה, תלוי איזו יראה? היראה הבסיסית שבלי יראת ה' ראשית חכמה, אי אפשר להיכנס לחכמה, בלי היראה הראשית, ללכת ללמוד תורה בלי להעריך את התורה, אז כל קליטת התורה היא לא קליטה רצינית. אבל

יש יראה יותר עמוקה שהתורה היא מביאה אותך ליראה. היראה מביאה אותך לתורה והתורה מביאה אותך ליראה עוד יותר גדולה. אם אין חכמה אין יראה ואם אין יראה אין חכמה. זאת אומרת, יש מצב של יראה שאתה צריך את התורה והחכמה בשביל היראה, כי זו יראה עליונה. היראה הזאת היא הכרת הגדולה האלוקית המופיעה בך, שאתה כולך הופעה, כולך מקבל, אתה חי את זה, אתה מקושר אל המקור, וכל השפע זורם אליך. אתה מחובר אל מקור השפע של הכול אל ריבונו של עולם. כל התורה שמופיעה אצלך מופיעה באופן היותר שלם. כל מה שאתה משיג, כל המילוי שלך, הוא קיים מתוך הדיבוק הזה לריבונו של עולם. ריבונו של עולם מקיים את הכול, ומכיוון שאתה דבוק אל המקור אז הכול שריר הכול קיים.

אנחנו רגילים להדגיש את העניין של האהבה, לאהוב את ה', לעבוד את ה' מאהבה. אבל היראה חייבת להיות יחד עם האהבה. אי אפשר לוותר. שניהם ביחד הם השלמות. והיום עסקנו בעניינה של מידת היראה.

התחזקות בתורה ובתפילה למען המלחמה

אנחנו נמצאים במלחמה, ואסור לנו לרגע להסיח את הדעת מכך. והמלחמה גדולה מאוד זו מלחמת ה'. "כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהֻמִּין וּמִשְׁנֹאֵיךָ נִשְׂאוּ רֹאשׁ: עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וַיִּתְּעֲצוּ עַל צָפוֹנֶיךָ: אָמְרוּ לָכֵן וְנִכְחִידֶם מִגּוֹי וְלֹא יִזְכֹּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד" (תהילים פג, ג – ה). זו האידיאולוגיה של האויבים שלנו, ואנחנו נלחמים את מלחמת ה'. על כן אנחנו חייבים לקרוא בשם ה' הגדול כל הזמן. והקריאה בשם ה' הגדול זו התורה. וכשאנחנו מתחזקים בתורה, אז החיילים שלנו מתחזקים. אנחנו צריכים להרגיש את זה ממש באופן מוחשי, אמיתי. המלחמה נמשכת והיא לא קלה והיא קשה. אנשים והחיילים מוסרים את הנפש, בכל מקום בדרום וגם פה ביש"ע, כל הזמן נלחמים נגד אויבינו לעקור את כל השורשים של הרשע שנמצאים בכל המקומות הללו. ואנחנו שעוסקים בתורה, התפקיד שלנו להתחזק ולהתאמץ ולהתייגע מאוד. יש דעות שבמוצאי שבת גם כן מותר ללמוד..

בעיקר במוצאי שבת של החורף... שזה זמן ארוך מאוד, וזו גם אווירה של רוממות. יש אנשים שקשה להם אחרי שבת, קצת יצאו מהלימוד, יש להם בזה קושי. אם יש קושי, אדרבה, קדימה. להתגבר על קשיים, זה עוד יותר חשוב מללמוד סתם בלי קשיים. בצבא אין חופש, המלחמה נמשכת בערב שבת וגם במוצאי שבת, נמשכת כל הזמן, זו מלחמת ה'. ואנחנו חייבים להתחזק ולהתגבר עד שיוכרע הרוע הזה, ואז אור התורה יופיע ביותר שלמות בעזרת ה' יתברך. צריך להיות לנו מאד אכפת ממה שקורה, כמובן יש בחזית גם חברים שלנו, אבל לא רק חברים שלנו, כל ישראל חברים, אם יש חברים ומכירים אז התחושות יותר חזקות, צריך לקחת את התחושות האלה להתחזקות בלימוד. במשך השבוע הזה כמה מאברכי הישיבה בהווה ובעבר שנכנסו לעזה ביקשו שאנחנו נתפלל עליהם, נברך אותם, וכדומה. הם נמצאים שמה, ואנחנו כאן צריכים להתאמץ יותר, אסור לנו להתפנק. אנחנו צריכים להתאמץ בתקופה הזאת, ולבנות כוחות חדשים של עבודת ה' של תפילה. עוד פעם אומרים את אותם הפרקים, לא להתעייף, אלא אדרבה כל פרק תהילים שאנחנו אומרים, זה עוד כוח, עוד הופעה, עוד דבר ה', עוד המשכת החיבור שלנו מריבונו של עולם אלינו, עוד נתינת כוח לכל עם ישראל. בע"ה שיהיה לנו שבוע טוב וחזק ונתחזק.